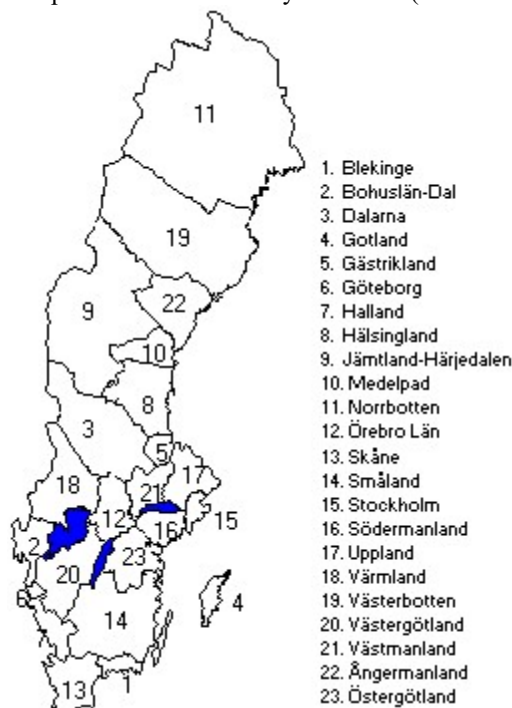

Švédsko

„Nic to není, říkám, nic to není, ale je to krásné, spíš by to člověk hladil než popisoval. Nic to není, řekněme ostrůvek zrcadlící se v pokojné vodě, tak proč vypadá jako ostrůvek blažených? Není to nic, leda strakaté krávy přežvykující ve stínu prastaré lípy: a je to jako obraz od starého holandského maliře, který měl ukrutně rád krávy a stromy. Nebo je to červený a bílý domeček mezi zelenými stromy, nu a člověk si myslí, že by musel být šťasten, kdyby tu hospodařil: já vim, není to lehké být šťasten, ale takový je to kraj, že by poutník hnedle uvěřil v mír, pohodu a jiné veliké ctnosti...“

Karel ČAPEK: Cesty na sever

Švédsko leží ve východní části skandinávského poloostrova, rozprostírá se od západu na východ mezi 10°58' v.d. (ostrůvky v kraji Bohuslän) a 24°10' v.d. (u Haparandy na švédsko-finské hranici), od jihu na sever pak mezi 55°20' sev.š. (Smygehuk v kraji Skane) a 69°04' sev.š. (Treriksroset, Laponsko). Se 449 964 km² je pátou největší zemí Evropy, pouze Francie, Španělsko, Ukrajina a Rusko jsou větší. Vzdálenost od nejjihnějšího bodu Smygehuk až po Treriksroset je 1574km. Od východu na západ jsou nejzazší body vzdáleny 499km. Délka západní hranice s Norskem je 1619km, severní a východní s Finskem 586km. Na jihozápadě dělí Švédsko od Dánska Öresund, Kattegatt a Skagerrak, na východě od Finska Baltské moře a Botnický záliv. Velmi členité pobřeží má délku 2500km. Švédsku patří dva velké ostrovy - Gotland (30 001km²) a Öland (1345km²).

Krajina na jihu Švédska připomíná Dánsko, a to nejen úrodnou půdou, ale i svými rovinami. Několik set kilometrů na sever se však její ráz mění. Dnešní vzhled dostala krajina asi před milionem let vlivem ledovcové činnosti. Vzniklo zde na desetitisíce jezer, jeden z typických znaků švédské krajiny. Největší rozlohu mají jezera Vänern (5585km²), Vättern (1912km²) a Mälaren (1140km²). Nejdélší řekou je Klarälven (720km, z toho 520km ve Švédsku).

S výjimkou horského řetězu v sz. části země v kraji Norrbotten podél švédsko-norské hranice, kde se vrcholy Skandinávského pohoří tyčí do výše více než 2000 metrů, jsou jinak terénní rozdíly švédské krajiny nevýrazné. Nejvyšší horou je Kebnekaise (2 111m), dále Sarektjakka (2 089m) a Kaskasatjakka (2 076m).

Bohatě členěné pobřeží na jihozápadě a východě Švédska, lemované skalnatými ostrůvky, tvoří přirozenou rekreační oblast, vyhledávanou i zahraničními turisty. Moře a námořní doprava byly pro Švédsko

vždy velmi důležité. Prakticky veškerá mezinárodní výměna zboží se provádí námořní cestou. Levná vodní energie se kromě toho stala důležitým činitelem průmyslového rozvoje.

Podnebí je vlivem Golfského proudu, který proudí kolem západního pobřeží skandinávského poloostrova, mírnější, než by se dalo na této zeměpisné šířce předpokládat. (Ve Stockholmu je proto průměrná teplota podstatně vyšší, než je třeba zaznamenávána na jižním cípu Grónska či na Aljašce, přestože leží na stejné zeměpisné šířce).

Typickými charakteristickými rysy jsou stálé změny počasí a četné tlakové níže, které se pohybují od západu a přinášejí s sebou déšť a sníh. Po zimní dobu má severní Švédsko vždy sněhovou pokrývku, alespoň od prosince do března.

Severní Švédsko se často také nazývá zemí půlročního slunce. Severně od polárního kruhu slunce nezapadá po několik týdnů v červnu a červenci a opravdová tma v těchto obdobích není nikdy. Naopak v zimě slunce není vidět celé měsíce, pouze kolem poledne je trochu světla. Také v jižnějších částech Švédska jsou dny daleko delší v létě než v zimě.

Průměrná teplota na severu Švédska poblíž Kiruny je v únoru $-12,9^{\circ}\text{C}$, červenci $+12,8^{\circ}\text{C}$ a slunce v prosinci nikdy nevychází a v červnu nezapadá. Ve Stockholmu je v únoru $-3,1^{\circ}\text{C}$, v červenci $+17,8^{\circ}\text{C}$. Slunce 21.prosince vychází v 8h 47min a zapadá ve 14h 45min, 21.června vychází ve 2h 34min a zapadá v 21h 05min. Na jihu v Malmö je v únoru průměrná teplota $-0,7^{\circ}\text{C}$, v červenci $+17,2^{\circ}\text{C}$. Slunce vychází 21.prosince v 8h 37min a zapadá v 15h 30min. 21.června vychází pak slunce ve 3h 28min a zapadá ve 20h 52min.

Průměrné množství srážek činí ročně 600mm (v Laponsku pouze 500mm, na jihu až 850 mm).

Lesy pokrývají ve Švédsku polovinu povrchu a vytvářejí základ silně rozvinutého dřevařského průmyslu. Přes značnou vlastní spotřebu se zhruba 60% švédských dřevařských výrobků vyváží. Na jihovýchodě jsou charakteristickým porostem buky, na ně navazuje jižní oblast jehličnatých lesů, až do 60° sev.š. promíšená listnatými lesy, zejména duby. Odtud až za polární kruh jsou hluboké hvozdy jehličnatých lesů, v severnějších oblastech březové. Na nejdlehlším severu jsou tundry, roste tu kleč, jalovec, zakrnělá bříza a polární vrba. Jako jistou raritu švédského světa lze pak uvést různé druhy orchidejí na ostrovech Gotland a Öland.

Zemědělská půda tvoří 10% z celkové plochy. Z obilovin se nejdále k severu pěstuje ječmen, žito (až téměř k polárnímu kruhu), oves a pšenice (téměř k 64° sev.š.). Obilnicí je ovšem nejjižnější cíp kraje Skane, kde se rovněž pěstuje cukrová řepa. Hory mají arktické podnebí, a proto tu žijí různé druhy zvířat, například švédský rosomák, liška, medvěd, vlk, sob a los, který je největším savcem Evropy a je právem zván králem lesů (o jeho chov se starají Laponci). Ve Švédsku žije nejvíce losů (zhruba 150 000) a přes nejrůznější opatření jsou spolu se soby příčinou častých dopravních nehod. V jižním a středním Švédsku žijí také např. srnci. Jeleni, zajáci, divocí králíci, i zde je možné se setkat s losy. Pro ostrov Gotland jsou pak charakteristické ovce. Z nejobvyklejších lovných mořských ryb jmenujme aspoň tresku, z nejmenších pak baltského sledě.

Ve Švédsku žije 8,7mil. Obyvatel, 85% z nich žije na jihu, populace je většinou soustředěná ve městech (83%). Hustota zalidnění je nízká (21 obyvatel na 1km^2). Přes 15 000 Laponců žijících po tisíciletí v severní části Švédska tvoří největší národnostní i jazykovou menšinu. Dnešní Švédové jsou potomci germánských kmenů, které se ve Skandinávii usadily před tisíciletími.

Švédsko je konstituční monarchií, má 24 správních krajů. Hlavním městem je Stockholm. Státní vlajku představuje modré pole obdélníkového tvaru, rozdělené na čtyři díly žlutým křížem. Malý znak tvoří modrý štít se třemi zlatými otevřenými korunkami, na štítu stojí velká královská koruna. Švédskou národní hymnou je od r. 1890 píseň *Du gamla, du fria*. Státním svátkem je 6.červen.

Král, jímž od r. 1973 je Carl XVI. Gustaf, plní jako hlava státu pouze reprezentativní úkoly. Švédský parlament (riksdagen) je jednokomorový a má 349 členů, kteří se volí na období tří let. Volební systém je v zásadě poměrný, tj. počet zvolených za každou stranu je úměrný počtu odevzdaných hlasů. Aby strana vůbec získala mandát, musí obdržet nejméně 4% ze všech odevzdaných hlasů. Ve Švédsku existuje všeobecné hlasovací právo od r. 1921.

Historický vývoj

100 po Kr. kolem r. 800	první zmínky o Švédsku ve spisu Germania římského historika Tacita švédští Vikingové pronikají nejen k břehům Anglie, Skotska a Francie, ale i východní Evropy a po ruských řekách dokonce až Černému a Kaspickému moři
995 - 1020	vláda krále Olofa Skötkonunga a jeho synů; sjednocení země; přijetí křesťanství
1157	Erik IX. Svatý obsadil jz. Finsko, vyhlásil proti Finům křížové výpravy
1164	arcibiskupství v Uppsale
1252	založen Stockholm
1284	Finsko se stalo švédským vévodstvím
1364	Alberkt z Mecklenburgu, poté co se stal králem, pojal do svého znaku symbol tří korunek
1389	bitva mezi Albertem z Mecklenburgu a královnou Margaretou u Asle skončila vítězstvím

1397	dánské královny dánská královna Margareta sjednotila severské země Dánsko, Norsko a Švédsko v tzv. Kalmárskou unii
1434-36	povstání sedláků v čele s Engelbrektem Engelbrektssonem
1477	založení univerzity v Uppsale
1521	protidánské povstání
1523	Gustav Vasa králem, rozkvět švédského národního státu s postupným růstem centrální moci; rozchod s římskokatolickou církví a založení luteránské státní církve
1523 - 1654	vláda rodu Vasovců
1563 - 1570	švédsko-dánská válka
1610 - 1615	švédsko-ruská válka
1632	v bitvě u Lützen padl Gustav II. Adolf, který přispěl k velmocenskému postavení Švédska
1658	po dobytí nejjihnějších krajů patřících Dánsku, zahrnuje Švédsko-finská říše nejen obě země, ale i Estonsko, Lotyšsko, a z hlediska geografické rozlohy i vojenské moci dosahuje vrcholu
1700 - 1721	válka s Ruskem, Saskem, Polskem, Dánskem a Norskem - Švédsko ztrácí své velmocenské postavení
1772	státní převrat Gustava III.
1809	jako důsledek Napoleonova spojení přichází Švédsko o Finsko; Dánsko bylo nuceno se vzdát Norska, které se v r. 1814 spojuje se Švédskem v unii
1810	francouzský maršálek Jean Baptiste Bernadotte zvolen za švédského korunního prince, o osm let později nastupuje jako Karel XIV. Jan na trůn
1866	reforma říšského sněmu, zřízení dvoukomorový parlament
1912	přijaty zásady neutrality
1932	ministerským předsedou sociální demokrat Per Albin Hansson, zůstává předsedou vlády až do roku 1946
1939	na začátku II. světové války znovu proklamována neutralita
1946 - 1969	ministerským předsedou sociální demokrat Tage Erlander
1969	nástupcem Olaf Palme
1973	králem Carl XVI. Gustaf
1986	v únoru zavražděn Olaf Palme
1994	lidové hlasování rozhodlo o vstupu Švédska do EU
1995	ministerským předsedou sociální demokrat Göran Persson

CESTA NA SEVER od 4. do 14.července 1998

Start 8:00 - Brno - Praha - Teplice - Cínovec - CZ/D - Drážďany - Berlín - Rostock - D/S - Trelleborg - Ystad - Ahus - Kristianstad - Ljungby - Värnamo - Jönköping - Linköping - Norrköping - Katrineholm - Flen - Ärla - (Eskilstuna - Mariefred - Strängnäs - Gripsholm) - Eskilstuna - Arboga - Örebro - Hallsberg - Askersund - Motala - Vadstena - Jönköping - Värnamo - Ljungby - Helsingborg - Landskrona - Malmö - Trelleborg - S/D - Rostock - Berlín - Drážďany - D/CZ - Cínovec - Teplice - Praha - Brno - večer - Cíl

Trelleborg

Nejjihnější město Švédska, založené ve 13. Století. Jeho středověký rozvoj byl spjat s rybolovem a vývozem slanečků. Nejnovější rozvoj města je dán švédskou železnicí a severojižní švédskou magistrálou. V současné době je nejdůležitějším vstupním osobním přístavem pro skandinávské země a má několikrát denně lodní spojení s německými přístavy Sassnitz, Rostock a Travemünde. Nejstarší část města má částečně zachovaný středověký charakter. 12km východně od města je maják **Smygehuk** nejjihnější bod Švédska.

Ystad

Město na jižním pobřeží. Přístav, lodní spojení s dánským ostrovem Bornholm a polským přístavem Swienoujsciem. Založeno ve 12. Stol., ve středověku střediskem lovu a obchodu s rybami. Zachovalo se starší městské jádro s kostelem Panny Marie ze 13. Stol., s věží ze 16. Stol., z věže je vynikající rozhled na město i okolí

Ahus

Městečko na jihovýchodním pobřeží. Přístav, lodní spojení s Litvou. Toto městečko je známé svoji výrobou nejrozšířenější světové vodky ABSOLUT VODKA. V centru města poměrně dobře zachované malé centrum.

Kristianstad

Krajské město s 27 000 obyvateli. Zachovalo si charakteristické rysy z doby, kdy patřilo Dánsku. Založil ho dánský král Kristián IV. R. 1614, jeho socha se nachází ve výklenku radnice z r. 1890. Ze 17. Stol. Se dochovalo staré městské jádro s hrázděnými domy. Rekonstruovány byly dvě městské (Norra Stadsport a Södra Stadsport). Kostel sv. Trojice byl postaven v l. 1618-28 v holandském renesančním stylu.

Ljungby

Idylické město. Průmyslová výroba (pračky, jeřáby), rodiště světoznámé operní zpěvačky Christiny Nilssonové. Zachované starobylé náměstí s okolím.

Värnamo

Město u jezera Lagan s jádrem, které zachovává profil malého městečka, místo proslavené od nepaměti jako město trhu. Tzv. velký trh se koná šestkrát do roka. Centrálně umístěný park Apladalen se skansenem, sv. od Värnama les s mravenišťem, které je podle Guinnessovy knihy rekordů největší na světě. Je zde moderní centrum (s okolím celkem 7 hal, 2 na lední hokej, 2 kryté bazény). U jezera Rusken je Nydala s klášterním kostelem, který ve 12. století vystavěli francouzští mniši cisterciáckého řádu.

Jönköping

Krajské sídelní město, 79 000 obyvatel, při jižním cípu jezera Vättern, pravidelná letecká doprava, důležité obchodní centrum, místo veletrhů a výstav, průmyslové středisko, sídlo nejvyššího soudu Götlandu, vysoká škola mezinárodní ekonom. Rodiště generálního sekretáře OSN Daga Hammarskjölda a básníka V.Rydberga. Dopis, kterým 18.5.1284 král Magnus Ladulas udělil Jönköpingu městská privilegia, je zachován ve sklepech místní radnice a je současně nejstarším švédským dokumentem tohoto druhu. K rozmachu města přispělo především otevření Götakanálu v r. 1832 a Johan Edvard Lundström, který zde r. 1845 postavil továrnu na zápalky. V původní budově u jezera Vättern je dnes muzeum zápalek. V Östra Storgatan najdeme nejen významné budovy, ale tato ulice mezi jezery Vättern, Munksjön a Rocksjön je centrem a obchodní tepnou města. Pravý trh se ovšem každou sobotu dopoledne koná na Västra torget. Jönköping si vybudoval přímo nad E4 rozsáhlé obchodní centrum A6. Městský park je v západní části města. Rozlohou je větší než stockholmský skansen, zahrnuje řadu pozoruhodností, jako např. muzeum 1 400 vycpaných ptáků, dřevěný kostel Bäckaby kyrka z 15. století a navíc je odtud impozantní vyhlídka na město a jezero Vättern.

Huskvarna

Leží bezprostředně u sv. okraje Jönköpingu. Mladé průmyslové město známé výrobou zbraní, motorových pil, motocyklů, kol, šicích strojů, kartáčů i náradí. Kabinet doktora Skory - voskové figuríny, z nichž některé jsou pohyblivé a umějí dokonce mluvit.

Vättern

Druhé největší jezero Švédska mezi kraji Östergötland, Västergötland, Närke a Smaland, o rozloze 1 912km², největší délka je 128km, šířka 31 km, hloubka 119m. jezero ovlivňuje do značné míry podnebí, v okolí Jönköpingu je především na podzim podstatně mírnější než v ostatních částech kraje Smaland. Při sev. větru však může být v Jönköpingu o pět stupňů nižší teplota než v sev. cípu jezera. Největším ostrovem je Visingsö západně od města Gränna, odkud je též, v době od 1.května do 3.září pravidelné spojení lodí.

Linköping

Město založené ve 12. století při řece Stangan a kanálu Kinda, sídlo krajského hejtmana a biskupství, univerzitní město, středisko techniky a průmyslu (SAAB). Archeologické nálezy svědčí o osídlení již před 6 000 lety. Větší část města lehla popelem r. 1700, co se zachránilo, nachází se v kulturní rezervaci Gamla Linköping. Tato stará čtvrť je po rozsáhlé rekonstrukci obydlená, ve starodávných obchodech se prodává, v provozu jsou nejrůznější řemeslnické dílny, je tu i školní muzeum.

Kindakanal

Budovaný v letech 1856-71, 80km dlouhý, 15 propustí, spojuje jezera středního Östergötlandu mezi Roxenem na severu a Asundenen na jihu. Na 50km bylo využito jezer, vlastní kanál vybudován severně od Bjärka-Säby. Pravidelná osobní doprava mezi Linköpingem a Rimforsou zpravidla od začátku června do konce srpna.

Norrköping

Čtvrté největší město Švédska u zálivu Baltského moře, na dálnici E4. Železniční a dopravní uzel, s přístavem a mezinárodním letištem. Kresby vyryté do skály u Himmelstalundu a Leonardsbergu svědčí o osídlení v době bronzové. Během 12. století tu vyrostla rybářská osada, ve středověku pak důležité tržní město. Začátky textilní výroby spadají do začátku 17. století. průmyslová expanze nastala díky parním strojům v 19. století. textilní výroba hraje v městě významnou úlohu i dnes. Nová radnice ve středu města má 68m vysokou věž s rozhlednou a zvonkovou hrou, hraje ve 13 hodin. ZOO Kolmarden - nejdelší okružní safari v Evropě (i v zimě), pozoruhodná visutá dráha, delfinárium.

Göta kanal

Jedna z největších současných švédských turistických atrakcí, kanál, který spojuje Severní moře s Baltským mořem. Délka samotného kanálu je 190,5km, šířka 26m (na hladině) a 14m (u dna), hloubka 3m, vybagrovaný v délce 87km, 58 propustí, nejvíce u Hajstorpu severně od Törebödy. Maximální výškový rozdíl hladiny 50m. Ročně propluje kanálem na 7 000 člunů, plavba je možná od 12. května do 1. října. Člun si lze pronajmout. Cestovat je možné i některou z patnácti lodí patřících různým plavebním společnostem. Stavba kanálu prosadil bývalý námořní důstojník Baltazar von Platen. Vytyčením trasy pověřil Thomase Telforda. Vlastní stavba byla zahájena r. 1810 poblíž města Motala, během 22 let na ní pracovalo 58 000 mužů, převážně vojáků. Vybagrovalo se zhruba 8 miliónů kubických metrů zeminy. Nejpozoruhodnější je tzv. schodiště propustí u **Bergu**, sestávající ze sedmi bezprostředně na sebe navazujících zdymadel.

Katrineholm

Průmyslové město, železniční uzel. Na místě obývaném již v době kamenné před pěti tisíci lety

Flen

Město známé svými národopisnými slavnostmi a folklórem.

Malmköping

V letech 1774-1921 místo cvičení regimentů. Je tu muzeum tramvají (jedna linka umožňuje seznámit se s částí kraje - v létě v provozu), dále muzeum starých vojenských vozidel a muzeum parních válců i dalších strojů používaných při stavbě silnic. U radnice pomník zakladatele města, generálporučíka Gustava Adolfa von Siegrotha.

Eskilstuna

Největší město kraje Södermanland, 80km západně od Stockholmu. Důležité průmyslové centrum, známé především zpracováním železa a oceli. Město obdrželo své jméno od anglického misionáře S:t Eskila, který byl ve 14. století biskupem v Tuně. Městská práva udělil Karl X. Gustav několik let poté, co tu Reinhold Rademacher postavil kovárny, které se staly základem zdejšího průmyslu. Dnes je jich šest v původním stavu, nejlépe zachovaná (Berglidova) byla přeměněna v muzeum. V r. 1812 tu vznikla továrna na výrobu zbraní. Největším podnikem v Eskilstuně je dnes VOLVO BM. Výstavou současného průmyslu je Eskilstuna expo v tzv. Fristadhuset. V Eskilstuně najdeme díla předních švédských umělců, jako Carla Millesse či Arne Jonese, runové kameny z 11. století a sochy ze dřeva ve Fors kyrka, kostelu ze 12. století mna Kyrkogatan. Cenné sbírky severského umění ze 17. století a pozdější doby jsou uloženy v uměleckém muzeu. Moderní kostel Klosterkyrka byl postaven r. 1929. V centru města na Köpmangatan podél řeky Eskilstunaan zachováno prostředí s řadou menších obchodů a střediskem řemeslníků. ZOO v západní části města patří k největším ve Švédsku, zajímavě uspořádaný je park Tivoli ze Zemí Fantomase.

Sundbyholm

Zámek z roku 1640, restaurovaný po velkém požáru v roce 1774 u jezera Mälaren, s možnostmi koupání. Poblíž **Sigurdristning**, kresba s runovým nápisem, líčí Sigurdův boj s drakem. Patří k nejstarším tohoto druhu ve Švédsku.

Torshälla

Město, 10km ssz., bylo jako dřívější místo pohanského kultu pojmenované podle boha hromu Thora. K rozkvětu města přispěl v 17. století obchod a doprava výrobků z Eskilstuny. Kostel z 12. století se středověkými malbami. Přímo v řece Torshällaan stojí sousoší Allana Ebelinga Tors bockar (Kozlové Tora) a na Östra torget Vattenbärskan (Nosička vody).

Strängnäs

Jedno z nejstarších měst kraje Södermanland, 31 km východně od eskilstuny, obdrželo městská práva r. 1336. S:t Eskil tu r. 1080 v boji s pohanským králem Blot-Svenem podstoupil mučednickou smrt. Od 12. století sídlo

biskupa. Gustav Vasa se tu nechal 6.června 1523 korunovat králem. Množství historických nálezů, na 400 runových nápisů.

Mariefred

Město u jezera Mälaren, převzalo jméno mnišského kláštera Pax Mariae, který r. 1493 založil Sten Sture st. Barokní kostel z r. 1620, radnice z doby Gustava III. Historická železnice spojuje Mariefred s Läggestou. Na okraji města u jezera Mällaren postavil r. 1537 Gustav Vasa, na místě starého hradu z r. 1370, zámek Gripsholm. Divadlo z doby Gustava III. Muzeum s unikátní sbírkou 2 000 portrétů, největší v Evropě.

Mälaren

Třetí největší jezero ve Švédsku mezi kraji Uppland, Västmanland a Södermanland, o rozloze 1 140km². Největší hloubka 64m. Odtok do Baltského moře obstarávají kanály. Kolem jezera Mälaren a Hjälmaren vede od r. 1981, světlomodrými značkami značená, cyklistická stezka 710km dlouhá.

Arboga

Idylické město po obou březích řeky Arbogaan, 12 000 obyvatel. Důležitý dopravní uzel. Městské muzeum na Skandiagatan, v domě, jehož nejstarší část je z r. 1399. V jedno oddělení vystavuje své výrobky ASEA, která zde roku 1883 zahájila svoji činnost.

Örebro

Obchodní a průmyslové město, krajské sídelní město. Leží na řece Svartan, která na konci města vtéká do jezera Hjälmaren. Průmysl strojírenský, papírenský, potravinářský, centrální opravná lokomotiv a výhybek. Bývalé sídelní město bylo v časném středověku důležitým brodem a posléze i dopravní křižovatkou. V centru leží zámek ze 13.století, místo důležitých historických událostí. Dnešní impozantní vzhled je výsledkem dostavby v letech 1573-1627 a rozsáhlé restaurace 1897-1900. Známostí siluetou města je Svampen, vodárenská věž ve tvaru houby, s restaurací ve výšce 50m a s výhledem na centrum města.

Hallsberg

Město, 23km jz. od Örebro, železniční uzel s největším seřaďovacím nádražím ve Švédsku.

Motala

Město na východním pobřeží jezera Vättern u Götakanálu. Je zde muzeum, které seznamuje návštěvníky se vznikem Götakanalu a jeho historií, stejně jako s plavbou po jezeře Vättern. Zajímavý je model propusti, který mohou řídit děti. U muzea rozhlasu jsou stožáry vysílače, nejsilnějšího v Evropě.

Helsingborg

Obchodní, přístavní a průmyslové město s pěknou polohou na nejužším místě Öresundu. První známky o městu se objevily v r. 1085. Vyrostlo kolem hradu, který byl spolu s hradebními příkopy jednou z největších pevností Dánska. Zachovala se pouze věž Kärnan (jádro), 71m nad mořem, pravděpodobně ze 14.století. Její interiér od té doby nedoznal větších změn. Nachází se tu středověká kuchyně a kaple. Před věží terasa krále Oscara II. jednotlivé budovy ve středu města jsou ze 14.-17.století. K pozoruhodnostem města patří i pomník plavby od Švédského sochaře Carl Millese, postavený bezprostředně u moře na náměstí Hamntorg. Spojení trajektem s Dánskem.

Malmö

Třetí největší město Švédska, 260 000 obyvatel, sídelní krajské město, důležité průmyslové a obchodní město s moderním přístavem a letištěm, železniční uzel. Vlakové spojení z Brna až do Malmö každý den. Výhodné spojení s Kodaní (hl. město Dánska) lodí, i letecké. První zmínka je z roku 1116, původní malá rybářská osada se v následujících stoletích stále rozrůstala a v roce 1353 obdržela od krále Magnuse Erikssona městská privilegia. Roku 1360 dobyl město dánský král Valdemar Attertag. V 16. Století bylo Malmö druhým největším městem Dánska a došlo k jeho velkému hospodářskému rozmachu. Mír v Roskilde (r. 1658) vrátil tyto kraje Švédsku. V roce 1914 se tu sešli dánský, švédský a norský král, aby tak manifestovali severskou jednotu.

Jak běhat ve Švédsku

Během tohoto nepříliš dlouhého pobytu ve Švédsku se setkáte se 4 podstatně odlišnými typy terénů:

1. SKANE - pobřežní písečné duny v jižním Švédsku
2. SKANE - typický jihošvédský les
3. SÖRMLAND - oblast JZ od Stockholmu
4. NÄRKE - oblast v okolí Örebro

V několika následujících řádcích je velmi stručný popis skandinávských terénů, který napsal Zdeněk Lenhart a já k němu dopsal některé další informace. Na vložené příloze pak máte ukázky map těchto terénů a doporučuji Vám při čtení zároveň sledovat skutečnou mapu prostoru.

Skandinávský terén lze z hlediska orientačního běžce rozdělit do několika základních typů:

- **Holé skály** (většinou žulové) - vrcholové části vyvýšenin s relativním převýšením obvykle do 30m, lišejník, místy vřes a borůvčí, roztroušené borovice, někdy pukliny a schody s drobnými bažinkami. Velmi dobrá až výborná průchodnost a viditelnost.
- **Morény** - materiál přinesený ledovcem, písek (oblázky), kameny až balvany, může být až absolutní rovina, ale častěji různě zakřivené protáhlé kupky (převýšení do 20m), terasy, negativní tvary. Bez vody a bažin, většinou řídký borový či smrkový les, lišejník, borůvčí. Někdy nepravidelné hustníky z březového náletu, místy i neporostlá kamenná pole. Dobrá až výborná průchodnost a viditelnost. Po těžbě dřeva rozsáhlé paseky s řídkými ponechanými stromy, nevyčištěné od větví, postupně zarůstají maliním a břízami, čím dál neprůhlednější a neprůhlednější.
- **Bažiny** vzniklé zarůstáním vodních ploch rašeliníkem, všechny stupně od neprůchodné houpavé bažiny s jezírky až po zcela normální suchý les. Rozlišení jednotlivých stupňů ne podle vody, ale podle porostu od mechu, ostřice, suchopýru (žlutá bažina v mapě) přes vlochyni a borovici blatku (modrá bažina v mapě) až po olše s vrbičkami (bažinatý les) a smrky s břízami a borůvkám (bílá). Vždy absolutní rovina, ale nerovný podklad - drny mechu a trávy. Odvodňovací příkopy od zcela mělkých zanášených až po bezedné a neprekonatelné líné strouhy. Někdy pravoúhlé schody po těžbě rašeliny. Charakteristická vůně a hnědá voda. Její množství závisí na roční době a počasí, na jaře jezera na promrzlém podkladu, v létě sucho až se prší. Průchodnost velmi rozdílná, bažinatý les bývá hůře průchodný (větve, houští, vodní tůňky) než modrá bažina. Zdaleka není výjimkou když jsou bažiny průchodnější než ostatní les. Okraj bažiny je většinou velmi dobrým vodítkem a také se zde většinou dá velmi dobře běžet (není zde tolik vody).
- **Svahové bažiny, vrchoviště** - porostem shodné se středními typy výše uvedených bažin (žlutá, modrá), ale zřetelný a často vlnovitý sklon. Střední průchodnost.
- **Skalnaté strmé svahy** - zmatek různě velkých skalních srázů, šikmých holých skal (za mokra nebezpečné), balvanů, kamení, někdy i maličkých bažinek. Borovice, smrky, jalovce, borůvčí, mech, velmi špatná průchodnost, proměnlivá viditelnost, vývraty.
- **Neurčitá úbočí vyvýšenin** s drobnými kupkami. Kamení, balvany, místy půda, často hluboký mech, borůvčí, kapradí, podrost (zejména březové proutě), smrky, na jihu Švédska duby a kamenné zídky. Proměnlivá, ale většinou špatná průchodnost a viditelnost. Spolu s morény jediné druh terénu v němž se těží dřevo a proto někdy paseky zarostlé maliním a vrbovkou (kopřivy a ostružině jen zřídka), neproniknutelné březové a později smrkové hustníky s ostrými pahýly vyřezaných břízek, které zůstávají ležet jak padly, ještě později husté smrkové šáší s bohatou nepravidelnou sítí křivolakých traktorových průseků podestlaných zvalcovaným smrčím. Dobré cesty tvoří jen řídkou síť. Vše je to hrůza a právem postrach běžců vyrostlých v průchodných kontinentálních lesích. Nejčastější terén ve Švédsku (na jihu skoro všude) a Finsku.
- **Hrubý horský terén (fjäll)** s bažinkami, potoky, stržemi a morény ve větších údolích. Svahy s různým sklonem, drobné detaily. Většinou jen tráva a vřes, lišejník, plazivá vrba, zakrslé březové lesíky na závětrných stráních, ve stržích někdy hodně husté. Průchodnost celkově velmi dobrá.

- **Písečné duny** - různě vytvarované písečné hřbety, vrcholy, údolí prohlubně. Většinou na malém prostoru vysoká koncentrace těchto útvarů. Převýšení dosahuje místy až 30m, místy naopak malé rozplynuté kupky či prohlubně, jinde také naprostá rovina. Bez vody a bažin, z 90% borovicový les s borůvkým či lišejníkem, občas v prudších úbočích či na vrcholech pouze písek. V malém množství hustníky (různě zakrslé a pokroucené borovice, které připomínají naši horskou kleč), které jsou většinou velmi těžce průběžné. Poměrně hustá síť komunikací, většinou však drobné písečné pěšinky. Výborná průchodnost a viditelnost.

Většina terénů v nichž se běhá je tvořena kombinací několika typů v různém zastoupení. Tak například v okolí Stockholmu jsou to holé skály, skalní svahy a bažiny v poměru 40:40:20, běhá se po vršcích. Na jihu Finska je totéž, ale obohaceno až do 70% neurčitými zarostlými svahy. Na západním pobřeží Švédska (Göteborg) a v jižním Norsku jsou sklaní svahy, neurčitá úbočí a bažiny v poměru 30:60:10, dále na sever v Norsku přibývají svahové bažiny a přechází do otevřeného horského terénu (až k 90%). V celém a zejména v severním Švédsku často morény a skalní svahy 80:20, v jižním Švédsku neurčité členité roviny s bažinami 90:10, k jihu postupně přibývají kulturní prvky - cesty, zídky, monokulturní (jednotné) porosty (jinde rostou vedle sebe stromy všeho druhu a věku), pastviny s jalovci a duby, začínají se objevovat systémy údolí a hřbetů. Tento u nás neobvyklejší systém do sebe zasunutých prstů (údolí z jedné a hřbety z druhé strany) jinde ve Skandinávii těžko najdete, nanejvýš jednotlivé kopce (např. ve středním Švédsku).

Celý tento přehled je většinou velmi hrubý, nepřesný a neúplný, severská příroda je totiž úžasně rozmanitá.

Pokud shrneme nejvýraznější znaky skandinávského terénu z našeho pohledu, potom jsou to tyto znaky:

- Není vidět do dálky - špatně se rozpoznávají terénní tvary, významu nabývá azimut, krokování a záchytné body.
- Není vidět pod nohy - náročná technika běhu (neustálé napětí a nutnost postřehu), čtení mapy někdy jen při zastavení.
- Nerovná a různorodá podložka - silový běh, jiná podložka (závodník běží po celou dobu v podstatě naplno).
- Pouhé tři typy terénních objektů (kupka, skála, bažinka), ale v obrovském množství a chaotickém nakupení, chybí systém hřbetů a údolí - paralelní chyby, po ztrátě kontaktu s mapou se nelze najít.
- Chybí vodící linie, zejména cesty - orientace podle terénu a buzoly.
- Mapa obvykle nevykresluje zelenou a žlutou takovým způsobem jako ve středoevropských terénech - nutnost orientace podle terénu. Tento znak však s příchodem středoevropských mapářů není tak znatelný.

Existuje také několik mapových značek se kterými jste se ve středoevropských terénech nesetkali. Holé skály jsou ve Finsku značeny šedými plochami, v Norsku a ve Švédsku jen zcela výjimečně, zde jsou kresleny žlutým rastrem. Kreslí se zcela malé hraniční patníky a dávno nezřetelné podmínky po milířích (černý kroužek). Prakticky se nevyskytují krmelce, posedy, vývraty, hnědé tečkované rýhy a bodové světlinky. Soukromé pozemky jsou, tak jako u nás, značeny žlutozeleně a vstup na ně je zakázán. Při závodech je časté fialové šrafování, které označuje zakázané oblasti (soukromé vlastnictví, klidové oblasti pro zvěř). Existují tři možnosti ohraničení:

v mapě	v terénu
neohraničeno	není značeno
ohraničeno čárkovaním	označeno většinou žlutomodrými fáborý
ohraničeno plnou čarou	obehnáno žlutomodrou páskou

Jako hnědá tečka se značí i do země zarostlé balvany, jako černá tečka jen balvany položené na zemi.

Z toho všeho vyplývá několik zásadních pravidel:

- Pokud to lze, tak obíhat po cestách, plnou rychlostí a důsledně. Pozor ovšem na slabé pěšinky, nejsou tak rychlé a lze na nich snadno chybovat. Tento bod platí zejména ve špatně průchodných terénech s větším převýšením.
- Jindy vždy bez přemýšlení tvrdě azimutem na výrazný záchytný bod bezohledně přes bažiny a vrstevnice. Nikdy ne jen čtení mapy a odhad, vždy používat buzolu. Ztráta neznamená jen 20“ jako u nás, ale mnohdy dobře 5 i 10'. Ukazuje-li buzola jinam než cit či zdravý rozum, má pravdu vždy buzola a je nutno ji vždy poslechnout.
- ve výraznějším terénu se vyhýbat všem svahům se skalami a hustým podrostem, postupovat po průchodnějších vršcích (jsou též přehlednější) nebo naopak spodem po bažinách, ovšem vždy s buzolou.
- Generalizovat mapu, nezabývat se jejím připodobňováním na detaily terénu, v prvních 3/4 každého postupu utíkat hrubým azimutem co nejrychleji.
- Volit jednoznačné záchytné body a linie - vrchol kopce, el. Vedení, okraj paseky, sráz s pásem skal, žlutou bažinu. Pokud možno „zvětšit“ nebo „prodloužit“ kontrolu (hřbet, zlom).

- Co nejjistější dohledávka ze záchytného bodu, i krátké úseky s buzolou , pomalu a neztratit kontakt s mapou.
- V pochybnostech si nechat včas ukázat na mapě, kde jsem.

Tabulka s přehledem o typech terénu se kterými se setkáte při tomto pobytu:

oblast	popis
1 - Skane písečné duny	Tento terén přesně odpovídá výše popsanému typu písečných dun. Průměr na kilometr se zde pohybuje okolo 4:30-5:00 pro nejlepší muže. Chyb se zde závodník dopouští především z velké rychlosti a nestíhá tak většinou dostatečně číst mapu. Velká pravděpodobnost paralelní chyby.
2 - Skane	Terén se skládá většinou ze dvou typů, neurčité členité roviny s bažinami 90:10, velké množství kulturních prvků - cesty, zídky, monokulturní (jednotné) porosty (jinde rostou vedle sebe stromy všeho druhu a věku), pastviny s jalovci a duby, začínají se objevovat systémy údolí a hřbetů. Tento terén je na první pohled velmi blízký našim. Svoji neprůhledností a chaotickým rozmístěním objektů je však velice náročný jak fyzicky, tak i mapově. Po skončení tréninku toho má každý plné zuby.
3 - Sörmland	Oblast ve středním Švédsku, která je pro své množství detailů opravdovým rájem pro orientační běžce. Objevuje se zde mnoho různých prvků. Terén se skládá z holých skal, morén a bažin v poměru 30:60:10. Pro orientaci a běh je nejlepší využívat okrajů bažin a holých skal nebo hřbetů. Fyzicky též velmi náročný, množství detailů způsobuje při narůstající únavě ke konci závodu velkou možnost paralelních chyb. Většinou se zdá být vše a všude stejné.
4 - Närke	Oblast v západní části středního Švédska. V této části se holé skály vyskytují jen velmi zřídka a naopak se zde občas objevují již neurčitá úbočí vyvýšením (důvodem je přechod z roviny plné jezer do Skandinávského pohoří). Terén se tedy převážně skládá z morén a bažin v poměru 80:20. Řídká síť cest vyžaduje dobré čtení mapy a 100% používání buzoly. Terén místy neobsahuje tak velké množství detailů jako v jiných částech středního Švédska.

Perličky - zvláštnosti závodů ve Švédsku

- dlouhé cesty z parkoviště do centra=cíl, pak na start a nakonec do sprch, tyto cesty si zde nikdo nijak nezkracuje
- obvykle několik startů, rozdělení v informacích, na informačních sloupech a ještě při začátku cesty na start, cesty se odlišují barvou fáborek
- cestou na start vždy dobře vybavené a pohodlné toalety
- průkaz i popisy kontrol dostane závodník na startu (2 nebo 3 minuty před ostrým startem), na start tedy jen s buzolou a obalen na startovní průkaz
- mapa vždy a pro všechny v mapníku
- žákovské a veteránské kategorie mají mapu většinou v měřítku 1:10 000
- výdej map pro závodníky vždy 1 minutu před ostrým startem, výjimkou pouze elitní kategorie, které dostávají mapu až v okamžiku ostrého startu
- výdej map tedy na startovní čáře, pak fáborky nebo koridor ke startovnímu lampiónu = trojúhelník v mapě
- dodatečně přihlášení mají vždy záporné nebo velmi nízké startovní časy (startují před ostatními)
- zakázané oblasti - fialové šrafy v mapě - označení viz. výše
- bílé plastické fáborky v terénu = značení nezřetelné pěšiny
- nové paseky vždy dotištěny do mapy - fialové tečkování a písmeno **H** uvnitř, v místě paseky (**H**ygge=paseka)
- pastviny (i bývalé) obehnané ostnatým rezatým drátem, nutnost zvýšené pozornosti při překonávání všech podezřelých hranic porostů, příkopů, ale také i kamenných zdí nad kterými je většinou tento rezavý ostnatý drát
- v lese vždy velké množství kontrol, zejména v závěru nedaleko od cíle
- nejvíce závodí veteráni 35-45 let a elita, ti Vám většinou neporadí, ostatní většinou naopak skoro vždy poradí, ! POZOR pokud má rádce jiné měřítko mapy, musíte pak poznat místo z jeho mapy, které Vám ukáže i ve své !
- na shromaždišti vždy kvalitní do dálky slyšitelný rozhlas, znervózňuje v závěru trati
- občerstvení na trati vždy dostatek a na mnoha místech, vždy minimálně voda a iontový nápoj

- občerstvení v cíli - voda
- někdy více sběrných kontrol, pozor na záměnu
- na O-ring, Tio-mile či jiných velkých závodech cílové doběhy dlouhé i přes 500m
- na shromaždišti vždy dostatek WC
- na jaře, v létě i na podzim a na všech závodech vždy teplé sprchy
- poblíž předběžných výsledků funkcionářské stanoviště, kde je možno reklamovat špatný čas či diskvalifikaci
- na předběžných výsledcích jsou uvedeny počty cen v jednotlivých kategoriích, vyhlášení nenápadné, ale ceny někdy i dosti hodnotné
- na shromaždišti vždy dostatek občerstvení - chce to však dostatečně bohatou kapsu
- na závodech vždy prodej speciálního orientáckého vybavení

Závěrem bych Vám chtěl popřát hodně úspěchu ve Švédských lesích a málo kufrů či nenalezených kontrol.

červen 1998

Libor Zřídka Veselý